

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN
POSTACADEMISCHE VORMING
MULTIDISCIPLINAIR FORENSISCH ONDERZOEK
juridische en wetenschappelijke aspecten

" MAG DE GERECHTSDESKUNDIGE NU OPSTAAN "

Erkenning van de titel van gerechtsdeskundige

JAN SIEBENS

Academiejaar 2001 - 2002

INHOUDSTAFEL

	<i>Pag.</i>
Voorwoord	1
Inleiding	2
Hoofdstuk 1. Wie kan aangesteld worden als "gerechtsdeskundige" ?	6
1.1. In strafzaken	6
1.1.1. Wat is de deskundige in strafzaken?	6
1.1.2. Door wie kan de deskundige aangesteld worden?	6
1.1.3. Criteria voor de erkenning van deskundigen	7
1.2. In burgerlijke zaken	7
1.2.1. Wat is de deskundige in burgerlijke zaken?	7
1.2.2. Wie kan optreden als deskundige?	9
1.3. Lijsten van deskundigen	9
Hoofdstuk 2. De aansprakelijkheid van de "gerechtsdeskundige"	11
2.1. De deskundige in strafzaken	11
2.2. De deskundige in burgerlijke zaken	13
2.3. De verjaring van de aansprakelijkheidsvordering	15
2.4. Nut van een beroepsaansprakelijkheidsverzekering	21
2.4.1. Aansprakelijkheidsverzekering	21
2.4.2. Een nieuwe polis	23
Hoofdstuk 3. Is een officiële lijst verantwoord?	25
3.1. Bestaande toestand en een toekomstbeeld	25
3.2. Een degelijke opleiding als toelatingsvoorwaarde	27
Hoofdstuk 4. De Orde van Vlaamse Gerechtsdeskundigen	29

Hoofdstuk 5. Multidisciplinair karakter van de "gerechtsdeskundige"	31
5.1. In strafzaken	31
5.2. In burgerlijke zaken	32
5.3. Multidisciplinair	34
Hoofdstuk 6. De "gerechtsdeskundige" binnen de Europese Gemeenschappen	35
Hoofdstuk 7. Loon naar werken	36
7.1. In burgerlijke zaken	36
7.2. In strafzaken	38
Hoofdstuk 8. Wijziging van de artikelen 962 tot 991 Ger.W.	42
Besluit	46
Bibliografie	47
Bijlagen	

VOORWOORD

De gerechtelijke deskundige, die van bij de wieg van het hedendaags recht aanwezig was als adviseur in de bewijsvoering, heeft nooit de kans gekregen als een volwaardige rechtsfiguur aanvaard te worden.

Ik ben dan ook in de volle overtuiging dat de "gerechtsdeskundige", als onderdeel van onze rechtsgang, een voortreffelijk onderwerp is om als kernpunt te fungeren van een onderzoek dat tot doel heeft deze "rechtsfiguur" een lichaam te geven.

Vooreerst geef ik een overzicht van de bestaande rechtsleer en rechtspraak betreffende het deskundigenonderzoek met de deskundige als spilfiguur; vervolgens maak ik een simulatie van de "gerechtsdeskundige", waaruit blijkt dat een erkenning en registratie zich opdringt.

Ik hoop dat ik als "gerechtsdeskundige", doch niet-jurist, met deze scriptie zal bijdragen tot het vormen van een gegronde basis voor het erkennen en bevestigen van ons "*beroep*", zodat de toekomst zal kunnen uitwijzen dat de "*Orde van Vlaamse Gerechtsdeskundigen*" niet ver weg is.

INLEIDING

Wanneer we teruggaan in de geschiedenis en kijken naar het *Romeins Privaatrecht* stellen wij vast dat er reeds in die tijd gebruik werd gemaakt van een deskundigenonderzoek als advies tot bewijsmiddel:

(Gang van zaken apud iudicem) Gang van zaken tot aan het vonnis.¹

...het leveren van bewijs is zaak der partijen, niet van de rechter; zij dienen zelf voor het aanvoeren van bewijsmiddelen te zorgen, waarbij zij over het algemeen niet kunnen rekenen op dwang van overheidswege tegen derden (getuigen enz...).

Als bewijsmiddel kan dienen al hetgeen de iudex grond voor zijn beslissing kan opleveren. De belangrijkste bewijsmiddelen zijn:

- *de partijverklaring;*
- *de getuigenverklaring;*
- *geschriften;*
- *...soms stelt de iudex zich ter plaatse op de hoogte;*
- *...laat hij zich voorlichten door **deskundigen** (vroedvrouwen over zwangerschap; landmeters).*

(Cognitie-proces)² Cognitie in na-klassieke tijd. Proces op tegenspraak.

...ook met betrekking tot het bewijs vinden ingrijpende veranderingen plaats. De bewijsvoering is niet meer aan het initiatief van partijen overgelaten, maar de rechter moet de zaak instrueren. De verdeling van de bewijslast is nauwkeurig geregeld. Soms werkt men met vermoedens (praesumptiones) ten gunste van de één, die door tegenbewijs van de ander kunnen worden ontzenuwd.

¹ KASER, M. (F.B.J. Wubbe), *Romeins Privaatrecht*, Hamburg, N.V. Uitgeversmaatschappij W.E.J., Zwolle, Tjeenk Willink, 1971, p 401.

² KASER, M. (F.B.J. Wubbe), *o.c.*, p 414 en 415.

De rechter is ook niet meer geheel vrij in de waardering van het bewijs, hij is met name gebonden aan een aantal vaste bewijsregels, bijvoorbeeld die, welke aan een akte meer waarde toekennen dan aan getuigenbewijs.

Voor de afzonderlijke bewijsmiddelen worden gedetailleerde regels opgesteld:

- *...de partijeed kan worden afgedwongen;*
- *...gedwongen om als getuigen op te treden;*
- *het geschrift (akte) heeft bijzondere bewijskracht;*
- *onder de **deskundigen** treden zij, die de echtheid van een geschrift (akte) moeten beoordelen, op de voorgrond.*

Zowel in strafrecht als in burgerlijk recht wordt heden door de rechter meer en meer gebruik gemaakt van het deskundigenonderzoek. De bijzonderste oorzaak hiervoor is de doorgedreven specialisatie van de vele problemen die zich stellen. Het is onmogelijk dat de magistraat de kennis bezit onmiddellijk over deze zaken te kunnen oordelen. Hij zal dan ook dikwijls een deskundigenonderzoek gelasten. Om deze redenen is de vraag naar goede, gespecialiseerde deskundigen een "must".

Een summiere omschrijving van een deskundige vindt men o.a. terug bij VANHELMONT :

*"Een deskundigenonderzoek is een onderzoeksmaatregel, waarbij de rechter een beroep doet op één of meer personen, die geacht worden over een bepaalde vakkennis te beschikken om vaststellingen te doen of een advies van technische aard te verlenen teneinde het de rechter mogelijk te maken het geschil op te lossen."*³

Daar deze "deskundigen" worden aangesteld in gerechtelijke procedures, strafrechtelijk of burgerlijk, zouden zij kunnen betiteld worden als "*gerechtsdeskundigen*". In de praktijk echter wordt door de meeste magistraten verbod opgelegd deze titel te

³ VANHELMONT, P., "Bedenkingen bij het deskundigenonderzoek in zaken van privaatrecht", in *Liber Amicorum Alfons Vandeurzen*, Gent, Mys & Breesch, 1995, p. 255.

gebruiken in briefwisseling en/of naamkaartjes. Deze houding wordt gesteund door het ontbreken van een erkenning of registratie van het "beroep" van de "gerechtsdeskundige". Men stelt vast dat geen enkel officieel geschrift verwijst naar het bestaan van deze betiteling.

Zowel voor strafrecht als burgerlijk recht worden verschillende aspecten onderzocht. Vooreerst kan vastgesteld worden wie in aanmerking komt om op te treden als "gerechtsdeskundige". Daarna kan dan onderzocht worden wat de verhouding van de "gerechtsdeskundige" is t.o.v. de magistraat enerzijds en de partijen anderzijds. Hieruit vloeit automatisch voort dat er een verantwoordelijkheid kan bestaan t.a.v. de "gerechtsdeskundige" en de andere "partijen". Als deze aansprakelijkheid bestaat, dient zij ook verzekerd te worden, bijvoorbeeld door een B.A.-verzekering. Anderzijds kan men spreken van een gerechtelijk mandaat en dient er onderzocht te worden wie dan verantwoordelijk is. In sommige gevallen zijn de regels van de contractuele aansprakelijkheid van toepassing, in andere die van de buiten-contractuele.

Wanneer de "gerechtsdeskundige" vorm heeft gekregen, kan men de mogelijkheid onderzoeken of het verantwoord en nuttig is de erkende "gerechtsdeskundigen" onder te brengen in een *officiële* lijst i.p.v. een *officieuze* lijst, zoals deze tot op heden gekend is op de hoven, rechtbanken en parketten (zie art. 991 Ger.W.). De vraag rijst natuurlijk aan welke criteria deze nieuwe figuur moet voldoen en welke de mogelijkheden zijn om deze criteria te testen. De registratie van de "gerechtsdeskundige" zal in samenwerking en onder toezicht van het Ministerie van Justitie moeten gebeuren, om zodoende een wettelijk kader te kunnen bekomen.

Eveneens wordt in deze scriptie een motivering gegeven van wat het nut kan zijn van een vereniging of "*Orde*" die deze "gerechtsdeskundigen" kan vertegenwoordigen in de gerechtelijke wereld. De samenwerking met de magistraten en de universiteiten zal onontbeerlijk zijn om een goed resultaat te kunnen bekomen.

Verder zal besproken worden wat het multidisciplinair karakter is van de "gerechtsdeskundige" en welk de voordelen kunnen zijn van een goed werkend "forensisch instituut".

Ten slotte worden nog enkele relevante aspecten onderzocht:

- Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap versus het Gerechtelijk Wetboek i.v.m. het deskundigenonderzoek.
- Loon naar werken. Burgerlijk deskundigenonderzoek versus strafrechtelijk.
- Wijziging van de artikelen 962 tot 991 Ger.W. (n.a.v. het ingediend wetsvoorstel in de Senaat op 21 december 2001).

Hoofdstuk 1.

WIE KAN AANGESTELD WORDEN ALS "GERECHTSDESKUNDIGE" ?

1. De deskundige moet een natuurlijke persoon zijn. De regels inzake wraking, die door de wetgever werden ingesteld, zouden trouwens anders al te gemakkelijk kunnen worden omzeild.⁴ Kunnen niet als "gerechtsdeskundige" aangesteld worden de personen die levenslang ontzet zijn uit hun rechten.⁵ Evenzo de personen die veroordeeld zijn wegens incivisme.⁶ Artikel 33 Sw. laat aan de correctionele rechtbank toe dezelfde ontzetting uit te spreken voor een termijn van 5 tot 10 jaar. Tenslotte zijn ambtenaren, rechtspersonen, firma's of verenigingen van experts uitgesloten.

1.1. IN STRAFZAKEN

1.1.1. Wat is de deskundige in strafzaken ?

2. Hij is geen getuige, hij is geen partij, hij is geen rechter, hij is geen lasthebber van de rechter en hij is geen opsporings- of onderzoeksambtenaar.⁷ De taak van de deskundige in een strafrechtelijke procedure bestaat er in weze in als *technische raadsman* de rechterlijke macht te informeren.⁸

1.1.2. Door wie kan de deskundige aangesteld worden ?

3. Tijdens het vooronderzoek kunnen de procureur des Konings en de onderzoeksrechter een deskundige aanstellen. De raadkamer kan de onderzoeksrechter er onrechtstreeks toe aanzetten een deskundige aan te stellen.⁹ Evenzo kan de Kamer van Inbeschuldigingstelling een deskundige aanstellen.¹⁰

⁴ CLOQUET, A., "Deskundigenonderzoek in zaken van privaatrecht", *A.P.R.*, Brussel, Story-Scientia, 1992, p. 72, nr. 166 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁵ Artikel 31, 4° Sw.

⁶ Artikel 123 sexies, 1° Sw.

⁷ HUTSEBAUT, F., "Het deskundigenonderzoek in strafzaken", in *Strafrecht voor rechtspractici*, Leuven, Acco, 1987, p.116, nr.3.

⁸ TRAEEST, PH., "Het deskundigenonderzoek in strafzaken", *Postacademische Opleiding Gerechtig Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, p. 3, nr.7.

⁹ DE SMET, B., "Deskundigenonderzoek in strafzaken", *A.P.R.*, Brussel, Story-Scientia, 2001, p. 59, nr. 105.

¹⁰ DE SMET, B., *o.c.*, p. 64, nr. 114.

4. Ter terechtzitting kunnen de politierechtbank en de correctionele rechtbank een deskundige aanstellen. Evenzo kunnen het Hof van Beroep en het Hof van Assisen een deskundige aanstellen.

1.1.3. Criteria voor de erkenning van deskundigen

5. Magistraten die de opportuniteit van een deskundigenonderzoek mogen beoordelen, zijn tevens bevoegd om aan te duiden welke specialist als deskundige in aanmerking komt. De keuze is bijgevolg niet beperkt tot een officiële lijst van deskundigen. Verder moet de aangestelde deskundige geen specifieke diploma's of attesten kunnen voorleggen om zijn opdracht te mogen aanvaarden. In België kan iemand dus aanspraak maken op de status van "gerechtsdeskundige" wanneer hij door de onderzoekende magistraat (of door de procureur bij betrapping op heterdaad) als deskundige wordt bestempeld!¹¹
6. Enkele uitzonderingen hierop zijn: het vaststellen van de dood door één of twee geneesheren; evenzo alle medische vaststellingen; voor de forensische accountancy werd eveneens een bescherming opgelegd.
7. In strafzaken is de medewerking, de aanvaarding van de opdracht, verplicht. Men stelt dat in strafzaken deskundigen personen zijn die "belast zijn met een openbare dienst" en daardoor aan strikte voorwaarden gebonden zijn.¹²

1.2. IN BURGERLIJKE ZAKEN

1.2.1. Wat is de deskundige in burgerlijke zaken ?

8. In het raam van een gerechtelijke expertise treedt de deskundige op als medewerker van het gerecht. Die hoedanigheid verwerft de deskundige door zijn aanstelling in een rechterlijke uitspraak, waarin hem een, min of meer ruime, gebeurlijk nog aan te vullen,

¹¹ DE SMET, B., *o.c.*, p. 92, nr. 163 en 164 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

¹² DE SMET, B., *o.c.*, p. 59, nr. 105 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

opdracht door de rechter wordt toevertrouwd. Dat de rechter de deskundige ambtshalve of op verzoek van één van de partijen benoemt, maakt de deskundige niet tot gemandateerde, noch tot raadsman van de ene of de andere. De expert is *a fortiori* evident ook geen partij in het geding waarin hij wordt aangesteld.¹³

9. De Associatie van Belgische Experten (ABEX) heeft volgende definitie van een expert gegeven :

Mag alleen als " expert " betiteld worden hij of zij die door ervaring en praktijk een voldoende vakkennis verworven heeft.

Diegene die het beroep van expert uitoefent, moet over de vereiste kennis beschikken voor de uitvoering van zijn opdracht en dient de bekwaamheid te bezitten deze kunst te beoefenen.

Deze beoefening omvat niet alleen de nodige ervaring in het beleid van de expertise maar vergt eveneens een bijzondere zin voor ontleding, synthese, kritiek, logica en gevolgtrekking. Technische specialisatie en bekwaamheid omvatten niet noodzakelijk deze hoedanigheden. De expert moet de feiten vaststellen en de schijnbare tegenstellingen die in het geschil voorkomen, duidelijk ophelderen, de voorgelegde opmerkingen en argumentatie beantwoorden, de oorzaken en de gevolgen weerhouden en besluiten in een gemotiveerde uiteenzetting opstellen.

In een vrije en onafhankelijke geest, los van de soms hartstochtelijke verwikkelingen die zich in een zaak kunnen voordoen, moet hij bekwaam zijn de hem voorgelegde problemen te omschrijven en een oplossing voor te leggen.¹⁴

In de doctrine worden hieraan, terecht, volgende essentiële vaardigheden toegevoegd : aandachtig kunnen luisteren, goed kunnen opmerken (met zin voor detail), niet te veel praten, kunnen én durven schrijven en, ten slotte, duidelijk stelling innemen¹⁵.

¹³ TAE LMAN, P., "Het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken", *Postacademische Opleiding Gerech telijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 2000, p. 13 nr. 9.

¹⁴ DECLERCQ, H., *Praktisch handboek inzake het deskundigenonderzoek*, Brugge, Die Keure, 2001, p. 31, nr. 2.1.

¹⁵ TAE LMAN, P., "Het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken", *Postacademische Opleiding Gerech telijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 2000, p. 10 nr. 2.

1.2.2. Wie kan optreden als deskundige ?

10. Er is niet wettelijk bepaald aan welke voorwaarden een gerechtelijk deskundige dient te voldoen. Er zijn bijgevolg geen speciale diploma's vereist. Dit is normaal aangezien diploma's hoegenaamd geen waarborg zijn voor de degelijkheid van de deskundige. Een goede deskundige zal maximaal beantwoorden aan de hoger vermelde definitie. De beoordeling van de deskundige kan slechts in de praktijk gebeuren. Het is enkel aan de hand van de reeds uitgevoerde expertises dat men kan oordelen in hoeverre de deskundige beschikt over de bijzondere zin voor ontleding, synthese, kritiek, logica en gevolgtrekking. Het is ook slechts in de praktijk dat kan blijken in hoeverre de deskundige kan optreden met een vrije en onafhankelijke geest en de problemen van twistende partijen weet op te lossen.¹⁶

1.3. LIJSTEN VAN DESKUNDIGEN

11. Artikel 991 Gerechtelijk Wetboek : " De hoven en rechtbanken mogen lijsten van deskundigen opmaken, overeenkomstig de regels die de Koning bepaalt."
12. In de praktijk gaan magistraten meestal niet uitgebreid op zoek naar specialisten die een technische opdracht willen aanvaarden. De meeste hoven, parketten en rechtbanken hebben een *officieuze* lijst van deskundigen aangelegd, waaruit de magistraat vrij kan kiezen. Over de voorwaarden waaraan iemand moet voldoen om als "gerecht-deskundige" te worden geregistreerd, bestaan geen eenvormige criteria. Ook ontbreken er richtlijnen over de schrapping van deskundigen. De erkenning van deskundigen gebeurt dan ook volgens maatstaven die soms sterk van rechtbank tot rechtbank verschillen.
13. Tegen de praktijk van officieuze lijsten kunnen verschillende kritieken worden ingebracht. Vooreerst geeft het gebrek aan vaste criteria voor de bekwaamheid van deskundigen aanleiding tot misbruiken, waarbij magistraten de status van

¹⁶ DECLERCQ, H., *o.c.*, p. 35, nr. 2.3.

"gerechtsdeskundige" toekennen aan bevriende specialisten, die bereid zijn vooral aspecten à charge in de verf te zetten. Verder bestaat het gevaar dat erkende deskundigen er alles aan doen om lang op de lijst van deskundigen te prijken. De titel van "gerechtsdeskundige" wordt door sommige specialisten immers nagestreefd om meer cliënten privé aan te trekken of om hun honorarium voor privé-expertises fors op te kunnen trekken. Bij velen leeft de gedachte dat enkel de beste specialisten door de rechtbanken als "gerechtsdeskundige" worden erkend. Het is dan ook niet ondenkbaar dat deskundigen, om schrapping van de lijst te vermijden, bereid zijn elke hypothese te verdedigen die door hun opdrachtgever als meest geloofwaardig wordt beschouwd. Dit risico van partijdigheid wordt vooral in de hand gewerkt door de onzekerheid waarmee de erkende deskundige wordt geconfronteerd: nergens is vastgelegd welke disciplinaire inbreuken aanleiding kunnen geven tot schrapping van de officiële lijst.¹⁷

14. Er worden ook lijsten opgesteld door allerlei beroepsverenigingen e.d. Hier stelt zich het probleem van de selectie. De opname in de lijsten is dikwijls enkel afhankelijk van het betalen van een lidgeld en niet van de degelijkheid en de bekwaamheid. Voor een beroepsvereniging is het immers uiterst moeilijk om te bepalen wie wel en wie niet als deskundige mag worden opgenomen.¹⁸

¹⁷ DE SMET, B., *o.c.*, p. 84, nr. 165 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

¹⁸ DECLERCQ, H., *o.c.*, p. 36, nr. 2.3.3.

Hoofdstuk 2.

DE AANSPRAKELIJKHEID VAN DE "GERECHTSDESKUNDIGE"

2.1. DE DESKUNDIGE IN STRAFZAKEN

15. Voor de opheldering van strafzaken wordt steeds meer een beroep gedaan op deskundigen die vaak een ruime opdracht krijgen toegewezen. Zo is in zaken van bedrieglijke bankbreuk het verslag van de boekhoudkundige deskundige vaak doorslaggevend voor het bewijs. Ook in zaken van brandstichting, valsheid in geschriften, vergiftiging e.a. speelt de deskundige een belangrijke rol in de besluitvorming. Het is daarom van belang dat de deskundige sancties riskeert wanneer hij zijn plicht als technisch raadsman niet nakomt, onnauwkeurig handelt of essentiële principes van het strafproces (b.v. het geheim karakter van het vooronderzoek) overtreedt. Dergelijke sancties moeten de deskundige ertoe aanzetten een degelijk verslag in te dienen en ervoor zorgen dat de expertise de kwaliteit van de besluitvorming niet aantast. Deskundigen zijn immers geen privé-adviseurs van de partijen, maar medewerkers van het gerecht.¹⁹

16. Fouten en onregelmatigheden begaan tijdens de expertise leidt er niet enkel toe dat de rechter soms over onvoldoende betrouwbare informatie beschikt om de schuldvraag te beoordelen, maar ook dat het vertrouwen in het gerechtelijk apparaat in het gedrang komt. Juist omdat de deskundige een openbare dienst uitoefent, moeten sommige onregelmatigheden aanleiding geven tot strafsancities. De burgerlijke aansprakelijkheid van de deskundige ligt voor de hand, omdat de partijen niet aan de expertise kunnen deelnemen en niet op de kwaliteit van de expertise kunnen toezien. In geval de deskundige belangrijke gegevens heeft genegeerd, of te lang heeft gewacht om gegevens te verzamelen, is het op de terechtzitting vaak te laat om een zinvolle tegenexpertise te verrichten. Het is daarom aanvaardbaar dat de partijen een schadevergoeding kunnen bekomen wanneer door nalatigheid of fout van de deskundige de expertise geen bruikbaar resultaat oplevert.²⁰

¹⁹ DE SMET, B., *o.c.*, p. 280, nr. 466 § 1.

²⁰ DE SMET, B., *o.c.*, p. 280, nr. 466 § 2.

17. Volgende inbreuken kunnen strafrechtelijke gevolgen hebben:
- weigering van de opdracht;
 - valsheid in geschriften;
 - valse verklaringen;
 - omkoping;
 - verduistering van stukken;
 - schending van het beroepsgeheim.
18. Wat betreft een deskundigenonderzoek opgelegd door de procureur des Konings of de onderzoeksrechter tijdens het vooronderzoek, kan men m.i. spreken van een contract. Alle voorwaarden van een verbintenis zijn aanwezig. In dit geval is m.i. het deskundigenonderzoek een resultaatsverbintenis.
19. Resultaats- of middelenverbintenis : van groot belang voor het vaststellen van (in het bijzonder, de contractuele) aansprakelijkheid is het onderscheid tussen middelenverbintenissen en resultaatsverbintenissen. Staat men voor een verbintenis welke een (op één of ander punt) precies omschreven voorwerp heeft, dan spreekt men van een *resultaatsverbintenis* (ook welbepaalde verbintenis of uitslagverbintenis). In dit geval bevat de wettelijke of de contractuele norm, waarop de verbintenis gebaseerd is, zelf voldoende gegevens om uit te maken of de schuldenaar niet conform is aan de norm (en dus aansprakelijk is). Hij ontkomt alleen aan deze aansprakelijkheid indien hij bewijst dat overmacht of een andere grond van rechtvaardiging hem verhinderde te doen wat van hem verwacht werd. Zo is b.v. de verbintenis van de aannemer die belooft een bepaalde muur te bouwen tegen een zekere datum een resultaatsverbintenis.²¹
20. Belooft de schuldenaar geen precies omschreven resultaat, maar verbindt hij zich ertoe om zich in te spannen om een bepaald doel te bereiken, dan staat men voor een *middelenverbintenis* (ook inspanningsverbintenis of zorgvuldigheidsverbintenis). Om de schuldenaar aansprakelijk te stellen, volstaat het niet dat de schuldeiser aantoonde dat het nagestreefde doel niet bereikt werd; hij moet ook aantonen dat de schuldenaar onvoldoende inspanningen heeft gedaan. Het beoordelingscriterium hierbij is normaler

²¹ BOCKEN, H., "Verbintenisrecht", *Postacademische Opleiding Gerechtelijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 1999, p. 28 nr 55.

wijze dat van de "goede huisvader" geplaatst in dezelfde externe omstandigheden als degene die de schade veroorzaakte. Aansprakelijkheid vereist dus dat de schuldeiser het bewijs levert van een specifiek gebrek aan zorgvuldigheid vanwege de schuldenaar. Zo zal de verbintenis van een geneesheer die een patiënt verzorgt meestal een middelen-verbintenis zijn.²²

21. Wat betreft de aanstelling door de strafrechter kan de deskundige alleen aangesproken worden op buiten-contractuele aansprakelijkheid (art. 1382 e.v. B.W.).

2.2. DE DESKUNDIGE IN BURGERLIJKE ZAKEN

22. Hier wordt de deskundige steeds aangesteld door de zetelende magistraat. De deskundige wordt in werking gesteld door één van de partijen. Men kan dus nooit spreken van een contract. Daar de deskundige een aangestelde is van het gerecht, is m.i. een "*gerechtelijk mandaat*" de juiste benadering van het statuut.
23. Rekening houdend met artikel 966 Ger.W. "*De deskundigen kunnen gewraakt worden om dezelfde redenen als de rechters*" en men de deskundigen gelijk stelt met de rechters, zou men kunnen stellen dat de Belgische Staat aansprakelijk zou kunnen gesteld worden voor de fouten van de gerechtelijke deskundige en dit op grond van art. 1384, derde lid, B.W., dat de aansteller aansprakelijk stelt voor fouten van zijn aangestelde. Immers stelt art. 973 Ger.W. dat de deskundigen hun opdracht vervullen onder toezicht van de rechter (de Staat) die te allen tijde ambtshalve of op verzoek de verrichtingen kan bijwonen. Het is de rechter die de deskundige aanstelt. Gezien de aanstelling in art. 973 Ger.W. heeft de Staat de mogelijkheid om gezag en toezicht uit te oefenen, zodat hij als aansteller kan worden beschouwd, ook al handelt de deskundige in feite vrij binnen zijn opdracht.
24. In zijn arrest van 19 december 1991 heeft het Hof van Cassatie aanvaard dat de Staat aansprakelijk is voor handelingen van magistraten, ook al hebben deze een strikt jurisdictioneel karakter. Uitgangspunt is dat geen enkele wetsbepaling of algemeen

²² BOCKEN, H., *o.c.*, p. 28 nr 56.

rechtsbeginsel de Staat in de uitoefening van zijn rechtsprekende functie onttrekt aan de algemene zorgvuldigheidsplicht en dat fouten begaan door organen van de Staat (rechters en leden van het openbaar ministerie) de aansprakelijkheid van de Staat teweegbrengen op basis van artikelen 1382 en 1383 B.W., indien zij binnen de grenzen van hun wettelijke bevoegdheid hebben gehandeld of elk redelijk en voorzichtig mens ervan mag uitgaan dat de wettelijke bevoegdheid niet is overschreden. Wegens de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht kan de magistraat evenwel niet persoonlijk aansprakelijk worden gesteld voor een fout, tenzij hij een misdrijf heeft gepleegd of er tegen hem een procedure van verhaal op de rechter gevoerd kan worden.²³

25. De deskundige wordt door de rechter aangesteld om hem een advies te verlenen. Er bestaat bijgevolg geen enkel contract tussen de deskundige en de partijen. Hij moet integendeel een uiterste neutraliteit en afstand t.o.v. de partijen respecteren. Bijgevolg kan de deskundige niet contractueel aansprakelijk gesteld worden door de partijen. Blijft evenwel de buiten-contractuele aansprakelijkheid op basis van artikel 1382 B.W.²⁴ Voor de toepassing van dit artikel is vereist:

- dat er een fout begaan werd;
- dat er schade berokkend werd;
- dat het oorzakelijk verband tussen fout en schade bewezen is.

26. "De overtreding van een verplichting, zijnde een algemene zorgvuldigheidsnorm, zijnde een verplichting die aan eenieder van ons is opgelegd en die niet terug te vinden is in een wet of een rechtsregel" : dit behoeft nadere precisering.

Het gaat hier om een abstract begrip. De rechter gaat na hoe een normaal voorzichtig en redelijk mens, geplaatst in dezelfde omstandigheden, zou hebben gehandeld. In beginsel wordt geen rekening gehouden met de persoonlijke kenmerken van de persoon wiens gedrag wordt beoordeeld.

Er is hier echter wel een uitzondering op: als de persoonlijke specifieke kenmerken of vaardigheden van de aangesprokene de kenmerken van een normaal, redelijk en voorzichtig mens overtreffen, wordt er wel rekening mee gehouden.

²³ DE SMET, B., *o.c.*, p. 298, nr. 500 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

²⁴ DECLERCQ, H., *o.c.*, p. 137, nr. 7.3.

Een deskundige is in regel een specialist uit een bepaalde branche. Aldus zal de rechter bij de beoordeling van de algemene zorgvuldigheidsnorm ten aanzien van deze deskundige nagaan hoe een normaal, voorzichtig en redelijk deskundige (beroepsbeoefenaar-specialist van een bepaalde branche) geplaatst in dezelfde concrete omstandigheden, zou hebben gehandeld. Dit is het model, de norm.

Waar de deskundige afwijkt van deze norm, zal dit als een buiten-contractuele fout van hem in de zin van art. 1382 B.W. kunnen worden beschouwd. De lichtste afwijking van de norm volstaat (*culpa levissima*).

De vaststelling dat bij de foutbeoordeling moet rekening gehouden worden met dezelfde feitelijke omstandigheden als die waarin de daad gesteld is, brengt met zich mee dat dit foutbegrip een relatief begrip is. Dit wil zeggen dat een gedrag in bepaalde omstandigheden foutief kan zijn en in andere omstandigheden niet.²⁵

2.3. DE VERJARING VAN DE AANSPRAKELIJKHEIDSVORDERING

27. Tot vóór de invoering van art. 2276ter in het Burgerlijk Wetboek bij Wet van 13 februari 1990 waren de deskundigen nog steeds onderworpen aan de dertigjarige verjaring van art. 2262 B.W.

Het nieuwe art. 2276ter B.W. bepaalt letterlijk:

"§1. Deskundigen zijn ontlast van hun beroepsaansprakelijkheid en zijn niet meer verantwoordelijk voor de bewaring van de stukken tien jaar na het beëindigen van hun taak of, als deze krachtens de wet werd opgedragen, vijf jaar na de indiening van hun verslag. Deze verjaring is niet van toepassing wanneer een deskundige uitdrukkelijk met het bewaren van bepaalde stukken is belast.

§2. De vordering van deskundigen tot betaling van kosten en ereloon verjaart na afloop van vijf jaar."

De verjaringen van art. 2276ter B.W. hebben betrekking op vorderingen tegen deskundigen en op vorderingen die van deskundigen uitgaan.

Het betreft:

- de vorderingen wegens beroepsaansprakelijkheid;
- de vordering wegens verantwoordelijkheid voor de bewaring van stukken;
- de vordering van deskundigen tot betaling van kosten en ereloon.

De aldus ingevoerde verkorte verjaring inzake beroepsaansprakelijkheid compenseerde de wetgever met een analoge verkorte verjaring voor rechtsvorderingen van deskundigen tot betaling van hun kosten en ereloon. De wetgever streeft ernaar een evenwicht tot stand te brengen op het vlak van de verjaring tussen vorderingen gericht tegen en vorderingen uitgaande van deskundigen. Merkwaardig genoeg verschilt de verjaringstermijn inzake beroepsaansprakelijkheid en bewaring van stukken naargelang de opdracht van de deskundige hem al dan niet krachtens de wet is opgedragen. Normaal is hij ontlast na tien jaar, maar deze termijn wordt tot vijf jaar gereduceerd wanneer hij krachtens de wet optreedt (art. 2276ter § 1, eerste lid B.W.).

De prestatiebeoordeling van de deskundige is nochtans niet afhankelijk van de aanstellingsmodaliteiten.

Hij is gehouden tot een plichtsbewuste uitvoering van zijn opdracht, ongeacht of hij door partijen of de rechter is aangeduid. De omstandigheid dat hij in bepaalde gevallen moet worden aangesteld omdat een wettekst een deskundigenonderzoek oplegt, verandert daar niets aan. Aansprakelijkheid wordt altijd op identieke wijze beoordeeld. Waarom dan verschillende verjaringstermijnen?

Wat wordt onder "een krachtens de wet opgedragen taak" verstaan?

Alhoewel noch art. 2276ter B.W. zelf, noch de voorbereidende werkzaamheden dit precizeren, wordt in de rechtsleer aangenomen dat deze uitdrukking doelt op deskundigenonderzoeken die door een wettekst aan partijen opgelegd worden (het "verplicht" onderzoek, wat in tegenstelling staat tot het merendeel der gevallen waarin de rechter of de partijen vrij beslissen om deskundigen met een expertise te gelasten).

Bij wijze van illustratie van gevallen van verplicht door de wet opgelegd onderzoek kan verwezen worden naar volgende wetteksten: art. 662 B.W. (werk aan gemene muur), art. 1644 B.W. (teruggave gedeelte prijs in geval van verborgen gebreken bij verkoop), art. 1675 en art. 1678 B.W. (behandeling voor meer dan 7/12 bij verkoop), art. 17 Pachtwet (herziening pachtprijs), art. 27,5° Hyp.W. (voorrecht aannemers en architecten op onroerende goederen), art. 1215 en art. 1216 Ger.W. (gerechtelijke verdeling), art. 1244 Ger.W. (onbekwaamverklaring), art. 444 W.Venn. (inbreng in natura), art. 63, § 1 Wegverkeerswet (bloedproef), art. 163 Zee- en binnenvaartwet (gemene averij) en art. 4

²⁵ GULDIX, E., (ed), *Deskundigenonderzoek in privaatrechtelijke geschillen*, Antwerpen-Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1999, p. 167, nr. 28.

Onteigeningswet (schatting onroerende goederen bij onteigeningen te algemene nutte). Deze opsomming is natuurlijk niet volledig.²⁶

28. Wat de *verjaring van de vordering wegens beroepsaansprakelijkheid* betreft, moet een onderscheid worden gemaakt naargelang de deskundige door de partijen of ingevolge een gerechtelijke beslissing is aangesteld:

- *deskundige door de partijen aangesteld*

In dit geval had de wetgever allicht uitsluitend de contractuele aansprakelijkheid van de deskundige op het oog; in de memorie van toelichting is er duidelijk sprake van "belangen...(die) uit een contractueel oogpunt bekeken worden".

Een bijkomend argument is dat de verkorte verjaring van de vordering van deskundigen tot betaling van hun kosten en ereloon als tegenhanger ingevoerd is voor de verkorte verjaring van de vordering wegens beroepsaansprakelijkheid. Welnu, eerstgenoemde vordering, die te dezen in rechtstreeks verband staat met de beroepsaansprakelijkheidsvordering, is ontegenzeggelijk een contractuele vordering.

- *deskundige door de rechter aangesteld*

Een contractuele aansprakelijkheid is in dit geval ondenkbaar; een contractuele band tussen deskundige en partijen is hier niet bestaande; de deskundige is door de rechtbank aangesteld. Bijgevolg kan hij, in voorkomend geval, alleen op buiten-contractuele grond aangesproken worden. Zijn beroepsaansprakelijkheid is per definitie van buiten-contractuele aard.

Wel moet opgemerkt worden dat alleen aansprakelijkheidsvorderingen met betrekking tot fouten die rechtstreeks verband houden met de uitvoering van de opdracht, onder de verkorte verjaringen van art. 2276ter B.W. vallen (beperkende interpretatie van de verjaringstermijnen, die van de gemeenrechtelijke verjaringstermijnen afwijken). Buiten-contractuele rechtsvorderingen met betrekking tot fouten die slechts naar aanleiding van de uitvoering van de opdracht gepleegd zijn, worden beheerst door de gemeenrechtelijke verjaring van dertig jaar (tot de Wet van 10 juni 1998). Met dit laatste bedoelt men fouten die in rechtstreeks verband staan met de gegeven opdrachten en evengoed zonder of buiten de opdracht kunnen ontstaan.²⁷

²⁶ GULDIX, E., o.c., p. 176, nr. 33.

²⁷ GULDIX, E., o.c., p. 177, nr. 34.

29. Wat de *verjaring van de vordering wegens bewaring van stukken* aangaat, moet vastgesteld worden dat de verjaring ingesteld door art. 2276ter B.W. alleen de aansprakelijkheidsvordering in verband met de bewaring van stukken beheerst en niet de revindicatievordering van de aan de deskundige overgemaakte stukken.

Het is geen verkrijgende verjaring; het gaat om een bevrijdende verjaring. Dit betekent dat de deskundige niet de eigendom der stukken verkrijgt, zodat de partijen ook na het verstrijken van de verjaringstermijn nog de teruggave van hun stukken mogen vorderen. De deskundige is verplicht op die eis in te gaan in zoverre de stukken nog bij hem aanwezig zijn. Immers, hij is louter bezitter van de stukken. De ingetreden verjaring heeft als enig gevolg dat hij niet meer aansprakelijk kan gesteld worden voor het verlies, de beschadiging of de vernietiging van de stukken. De aanwezigheid van de stukken is een rechtsfeit, waarvan het bewijs door alle middelen rechtens mag worden geleverd.

Tot slot moet worden opgemerkt dat de verkorte verjaring (vijf of tien jaar) niet toepasselijk is, wanneer de deskundige uitdrukkelijk met het bewaren van bepaalde stukken is belast (art. 2276ter, 1., tweede lid B.W.). Men denke onder meer aan de deskundige die als sekwester is aangesteld.²⁸

30. De aard van de verjaringstermijnen.²⁹

Het is niet voor betwisting vatbaar dat de verjaringen ingesteld bij art. 2276ter B.W. bevrijdende verjaringen zijn. Tevens mag aangenomen worden dat de verjaringen van art. 2276ter B.W. niet onderworpen zijn aan het stelsel van de zogenaamde korte verjaringen van art. 2274 en 2275 B.W.

31. Aanvang en berekening van de duur van de verjaring.

Art. 2276ter B.W. legt de aanvang van de verjaring uitdrukkelijk vast op de dag dat de deskundige zijn taak heeft beëindigd. Quid bij vroegtijdig beëindigen van de taak van de deskundige? Het is aan de rechter het begrip "beëindigen van een taak" in ieder

²⁸ GULDIX, E., *o.c.*, p. 178, nr. 35 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

²⁹ GULDIX, E., *o.c.*, p. 178, nr. 36 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

afzonderlijk geval toe te passen en uit te leggen. Bij wijze van voorbeeld preciseert de memorie van toelichting dat het deskundigenonderzoek een einde neemt bij het overlijden van de deskundige, bij zijn vervanging, bij onttrekking van het dossier door de cliënt, bij de terugzending van het dossier door de deskundige, bij het afzien van het deskundigenonderzoek door de cliënt. In al die gevallen begint de verjaring dus te lopen vanaf de gebeurtenis die een (vroegtijdig) einde maakt aan de opdracht van de deskundige.³⁰

32. Stuiting en schorsing van de verjaring.

Art. 2276ter B.W. bevat geen afwijkende bepaling inzake stuiting en schorsing van de verjaring. Bijgevolg geldt de gemeenrechtelijke regeling. Luidens art. 2244 B.W. wordt de verjaring gestuit door een dagvaarding, een bevel tot betaling of een beslag betekend aan hem, die men wil beletten de verjaring te verkrijgen. Alle beslagvormen komen hiervoor in aanmerking: zowel uitvoerend en bewarend beslag als beslag onder derden.³¹

33. Inwerkingtreding van art. 2276ter B.W.

Art. 2 van de Wet van 19 februari 1990 bepaalt dat de nieuwe verjaringstermijnen van art. 2276ter B.W. eerst ingaan vanaf de inwerkingtreding van de Wet. Aangezien de Wet geen bepaling bevat die van de algemene regel afwijkt, treedt zij in werking de tiende dag na de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*. De Wet is verschenen in het *Staatsblad* van 30 mei 1990 en is bijgevolg in werking getreden op 9 juni 1990.³²

34. De verjaringsregeling na de Wet van 10 juni 1998.

Door de Wet van 10 juni 1998 werd het landschap van de verjaring opnieuw grondig hertekend. Thans is de situatie zo dat alleen zakelijke rechtsvorderingen nog verjaren na een termijn van 30 jaar. De termijnen voor persoonlijke rechtsvorderingen werden drastisch ingekort van 30 tot 10 jaar. Uitzondering daarop vormen de rechtsvorderingen

³⁰ GULDIX, E., *o.c.*, p. 179, nr. 37 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

³¹ GULDIX, E., *o.c.*, p. 180, nr. 38 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

³² GULDIX, E., *o.c.*, p. 181, nr. 39 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

tot schadevergoeding op grond van buiten-contractuele aansprakelijkheid, waarvoor een dubbele termijn geldt: 5 jaar vanaf de kennisname door de benadeelde van de schade of van de verzwaaring ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke, en 20 jaar vanaf het feit waardoor de schade is veroorzaakt.³³

35. Het overgangsrecht van de Wet van 10 juni 1998.

Voor toekomstige feiten geldt dat de nieuwe verjaringswet onmiddellijk vanaf haar inwerkingtreding van toepassing is. Bij gebreke aan een specifieke wettelijke bepaling met betrekking tot de inwerkingtreding, is de Wet van kracht geworden op de tiende dag na die van haar publicatie in het *Belgisch Staatsblad* (17 juli 1998), m.a.w. op 27 juli 1998. De verjaring van een rechtsvordering hangt niet af van een rechterlijke beslissing die de verjaring vaststelt, maar enkel van het loutere feit dat de voor de verjaring vereiste periode verstreken is.³⁴

36. Er wordt vastgesteld dat aansprakelijkheidsvorderingen tegen deskundigen veeleer zelden voorkomen; dit kan verschillende oorzaken hebben:

- de meeste deskundigenonderzoeken verlopen naar wens (doch dit lijkt gelet op de talrijk gepubliceerde kritiek over lange duur e.d. niet met de waarheid overeen te stemmen);
- ofwel is dit te danken aan het feit dat er, omwille van de grote impact die partijen zelf hebben op de aanstelling van de deskundigen en op het verloop van de expertise en omwille van de controle achteraf door de rechter uitgeoefend, maar weinig deskundigenverslagen moeten nietigverklaard of niet tegenwerpelijk verklaard worden; de meeste deskundigenverslagen vertonen toch altijd nog enig nut, bv. omdat de erin vervatte vaststellingen nog als feitelijk vermoeden aanwendbaar zijn bij de beslechting van het geschil;
- ofwel durven partijen en hun advocaten gewoonweg niet te protesteren noch te procederen tegen de deskundige uit vrees in de toekomst opnieuw met deze deskundige te maken te krijgen in een ander geschil...

³³ GULDIX, E., *o.c.*, p. 181, nr. 40 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

³⁴ GULDIX, E., *o.c.*, p. 185, nr. 49 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

Het verdient aanbeveling dat de Orde van advocaten en haar plaatselijke balies de rechtbanken meer op de hoogte zouden houden van de werking van de door de rechtbanken aangestelde deskundigen, zodat de rechtbanken sneller de lijsten van deskundigen, die gehanteerd worden, kunnen aanpassen, zodat de deskundige, die niet voldoet, niet verder wordt aangesteld. Uiteraard moet de deskundige zich kunnen verdedigen en op die wijze komt hij dan toch vermoedelijk weer te weten, i.e. welke advocaten, over hem klachten hebben geuit...³⁵ Hieruit blijkt opnieuw dat de organisatie van deskundigen een oplossing kan bieden voor zulke problematieken.

2.4. NUT VAN EEN BEROEPSAANSPRAKELIJKHEIDSVERZEKERING

37. Rekening houdend met het voorgaande kan men besluiten dat de "gerechtsdeskundige" nood heeft aan een degelijke beroepsaansprakelijkheidsverzekering.

2.4.1. Aansprakelijkheidsverzekering.

Volgens BERNAUW kan de aansprakelijkheidsverzekering samengevat worden als volgt.³⁶

38. De aansprakelijkheidsverzekering dekt de verzekerde tegen de negatieve invloed op zijn vermogen ingevolge jegens derden opgelopen aansprakelijkheidsschuld. Deze aansprakelijkheidsschuld wordt door de wet (b.v. art. 1382 e.v. B.W.) bepaald. De verzekeringsovereenkomst kan desgevallend wel de dekking beperken.
39. Leiding van het geschil.
Recht en plicht van de verzekeraar (art. 79 Landverzekeringwet).
Enerzijds dient de aansprakelijkheidsverzekeraar in te staan voor de verdediging van zijn verzekerde. Een vrij gekozen persoonlijk raadsman in rechtsbijstandsdekking is vooral nuttig in geval van strijdigheid van belangen met de aansprakelijkheidsverzeke-

³⁵ GULDIX, E., *o.c.*, p. 192, nr. 57 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

³⁶ BERNAUW, K., "Verzekeringsrecht", *Postacademische Opleiding Gerechtelijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 1999, afdeling III en VI.

raar. Anderzijds heeft de verzekeraar het recht om de burgerrechtelijke belangen af te handelen met de derde benadeelde. De houding van de aansprakelijkheidsverzekeraar bindt niet zijn verzekerde (art. 79. Landverzekeringwet) en vice-versa (art. 85 Landverzekeringwet). De verzekerde dient alle gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken over te maken aan zijn aansprakelijkheidsverzekeraar (art. 80 Landverzekeringwet) en zonodig te verschijnen voor de rechtbank (art. 81 Landverzekeringwet).

40. Eigen recht / rechtstreekse vordering.

Het eigen recht (rechtstreekse vordering) van de derde benadeelde tegen de aansprakelijkheidsverzekeraar is nu veralgemeend (art. 86 Landverzekeringwet). Aldus kan de derde benadeelde rechtstreeks de schadevergoeding innen bij de verzekeraar van de aansprakelijke zonder in samenloop te komen met de andere schuldeisers van de aansprakelijke.

41. Niet-tegenstelbaarheid excepties en verhaalrecht.

Een aantal gronden die de verzekeraar zouden toelaten om dekking te weigeren jegens zijn verzekerde, mag hij niet inroepen tegen de derde benadeelde. Daarbij beperkt de wet het gamma van in te roepen verweermiddelen in de verplichte aansprakelijkheidsverzekering meer dan in de facultatieve aansprakelijkheidsverzekering (art. 87 Landverzekeringwet). De aansprakelijkheidsverzekeraar kan verhaal uitoefenen op zijn verzekerde wanneer hij een derde benadeelde heeft dienen schadeloos te stellen krachtens de rechtstreekse vordering, hoewel hij jegens zijn verzekerde eigenlijk redenen had om de dekking te weigeren, althans op voorwaarde dat hij dit recht in de verzekeringsovereenkomst uitdrukkelijk had voorbehouden (art. 88 Landverzekeringwet). De verzekeraar is er op straffe van verval van zijn verhaalrecht bovendien toe gehouden zijn verzekerde in kennis te stellen van zijn voornemen om verhaal uit te oefenen (art. 88 Landverzekeringwet).

42. Dekking in de tijd: in- en uitlooprisico's.

Mogelijke decalage in de tijd tussen daad of feit ("act committed" / "fact occurred") dat aan de oorsprong ligt van een schadegeval, het tijdstip waarop de schade zich voordoet ("loss occurred"), en het tijdstip waarop de derde benadeelde een vordering tot schadevergoeding instelt ("claims made").

De vraag rijst welke van de drie tijdstippen bepalend is om uit te maken of het schadegeval binnen de dekkingperiode van de polis valt.

De keuze van het criterium zal bepalend zijn voor de dekking van het voor- en narisico (ook genoemd het in- en uitlooprisico of nog het anterioriteits- en posterioriteitsrisico).

De Landverzekeringwet kiest in beginsel voor het "loss occurred"-stelsel (art. 78 § 1) met de mogelijkheid tot het bedingen van een "claims made"-stelsel voor andere dan WAM³⁷, privéleven en eenvoudige brandrisico's, op voorwaarde van dekking van het uitlooprisico gedurende 3 jaar ("sunset clause").

43. Gelet op het voorgaande is het voor de "gerechtsdeskundige" van belang na te kijken of een gepaste polis kan voldoen aan de leemte die bij velen bestaat. Meestal worden gerechtelijke opdrachten uitgevoerd als bijberoep. De deskundigen zijn hoofdzakelijk tewerkgesteld als zaakvoerder van een firma, als docent in een onderwijsinstelling of als lid van een universitaire instelling. Het is dan ook de vraag of de geldende aansprakelijkheidsverzekering van het hoofdberoep, eveneens hun activiteiten als "gerechtsdeskundige" waarborgen. M.i. is een onderzoek hierover geen luxe. Een gekende polis die rekening houdt met de jaarlijkse ontvangst van een ereloon is deze van architecten en ingenieurs. Het is dan ook van belang dat de facturatie van de deskundige gedetailleerd wordt, zodat het ereloon en de kosten gescheiden worden om een correcte berekening van de verzekeringspremie te kunnen bekomen.

2.4.2. Een nieuwe polis.

44. Na bevraging van de markt valt op te merken dat een passende polis voor een "gerechtsdeskundige" niet aanwezig is. Een polis die met enige aanpassingen kan voldoen, is terug te vinden bij de volgende verzekeraars :
- AIM BELGIË N.V., Luxemburgstraat 47-51 te 1050 Brussel : Verzekering Beroepsaansprakelijkheid Architecten en Ingenieurs.
 - PROTECT N.V., Leopold II laan 152 te 1080 Brussel : Verzekering Beroepsaansprakelijkheid Architecten-Raadgevend Ingenieurs.
- (als bijlage vindt u de beide polissen als voorbeeld)

³⁷ Wettelijke Aansprakelijkheid voor Motorvoertuigen.

45. Bij de berekening van de premie dient uitsluitend rekening gehouden te worden met het werkelijke ereloon. De kosten voor de onderaannemingen, zoals speciale studies, kosten van labo-onderzoeken, opmetingen enz., mogen niet meegerekend worden.
46. De beroepsaansprakelijkheid dient correct omschreven te worden. Het betreft hier uitsluitend de extra-contractuele burgerlijke aansprakelijkheid.

Hoofdstuk 3.

IS EEN OFFICIËLE LIJST VERANTWOORD ?3.1. BESTAANDE TOESTAND EN EEN TOEKOMSTBEELD

47. Artikel 991 Gerechtelijk Wetboek : "De hoven en rechtbanken mogen lijsten van deskundigen opmaken, overeenkomstig de regels die de Koning bepaalt."
Verwijzend naar randpunt 12, bestaan er al lang *officieuse* lijsten van deskundigen in verschillende hoven, rechtbanken en parketten.
48. Bij gebreke aan uitvoeringsbesluiten bestaan tot op heden echter geen *officiële* lijsten, hetgeen sterk wordt betreurd.³⁸ Het valt te verwachten dat de Hoge Raad voor de Justitie, die o.m. een auditopdracht heeft m.b.t. de werking van hoven en rechtbanken, op dit vlak suggesties zal doen.³⁹
49. N.a.v. de academische zitting, d.d. 27 september 2001⁴⁰ werd een rede uitgesproken in naam van de minister van Justitie door dhr. Ch. Van Vaerenbergh, stafmedewerker Kabinet van de minister van Justitie; daarin werd de problematiek betreffende officiële lijsten van deskundigen aangeraakt: "*...enkel die deskundigen die op de lijsten voorkomen, mogen als gerechtsdeskundigen worden aangeduid, tenzij bewezen voorkomt dat geen van deze deskundigen redelijkerwijze in aanmerking kan worden genomen, gelet op de specialisatie waarover hij dient te beschikken. De uiteraard objectieve wijze waarop deze lijsten zullen samengesteld worden, ligt nog niet vast (examens of gevolgde opleiding als deze?).*"
50. Ik verwijs graag naar de conclusie van de heer Toon Lysens, voorzitter van de rechtbank van koophandel te Tongeren, n.a.v. zijn voordracht betreffende het wettelijk kader van het privaatrecht⁴¹ : "Een knelpunt is ongetwijfeld de selectie en keuze van de deskundige. Gezien deze geen statuut heeft, geniet hij ook geen bescherming. De vrije

³⁸ TAELEMAN, P., *o.c.*, p. 25 nr. 43.

³⁹ TAELEMAN, P., *o.c.*, p. 26 nr. 46.

⁴⁰ N.a.v. de Postacademische Vorming "Multidisciplinair Forensisch Onderzoek : juridische en wetenschappelijke aspecten", K.U.Leuven.

⁴¹ N.a.v. de Postacademische Vorming "Multidisciplinair Forensisch Onderzoek : juridische en wetenschappelijke aspecten", K.U.Leuven.

keuze van de rechter laat toe iedereen aan te stellen ongeacht zijn opleiding of kwaliteiten. Hij kan dan achteraf nagaan of hij het goed doet en hem opnieuw aanstellen. Hij heeft theoretisch een onbeperkte keuzevrijheid, maar zal in feite dikwijls op zekerheid spelen door iemand aan te stellen, die hij kent. Het gebrek aan wettelijke toetredingsvoorwaarden geeft iedereen de mogelijkheid om gerechts-deskundige te worden.

51. Een deskundige moet een aantal kenmerken samenbrengen in één persoon, nl.
- technische kennis van zijn materie;
 - basiskennis van de procedure en beginselen van het deskundigenonderzoek;
 - beschikbaarheid;
 - voldoende ervaring en de ingesteldheid om bij te dragen tot de oplossing van het geschil.
- Sommige van deze kenmerken zijn meetbaar door diploma's, titels of bijkomende vorming. Andere zijn dat veel minder.
52. Het formaliseren van de toegang tot de titel van gerechtsdeskundige door het opstellen van officiële lijsten en dus het verlenen van de titel, zou deze problemen slechts oplossen indien het met de nodige soepelheid gebeurt.
53. Wel is een minimale basisopleiding alleszins noodzakelijk. De voorafgaande opname op een lijst lijkt logisch maar brengt een gebrek aan souplesse mee in de sectoren waar slechts af en toe beroep gedaan wordt op een deskundige. Een betere selectie en vorming van de deskundigen is een pijnpunt."

3.2. EEN DEGELIJKE OPLEIDING ALS TOELATINGSVOORWAARDE

54. Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat de "gerechtsdeskundige" moet beschikken over een goede opleiding wat betreft de basiskennis van de procedure en het deskundigenonderzoek. Tot op heden beschikken wij over twee opleidingen :
- Postacademische opleiding "Gerechtelijk Expert", Universiteit Gent, Faculteit Rechtsgeleerdheid, opleidingsinstituut voor gerechtelijke experts (vanaf 1999).⁴² Tot nu toe zijn er 235 gepromoveerden.⁴³
(als bijlage vindt u het programma voor het academiejaar 1999-2000)
 - Postacademische opleiding "Multidisciplinair Forensisch Onderzoek: juridische en wetenschappelijke aspecten", K.U.Leuven (vanaf 2001).⁴⁴
(als bijlage vindt u het programma voor het academiejaar 2001-2002)
55. M.i. zijn voornoemde opleidingen bijzonder geschikt als "ingangsexamen" voor een officiële lijst van "gerechtsdeskundigen". Het is natuurlijk zo dat de kandidaat "gerechtsdeskundige" vooral en ten eerste moet beschikken over de kennis van zijn specialisatie. Bovendien is jarenlange ervaring in de sector van zijn specialiteit een "must". Daarenboven dient de "gerechtsdeskundige" zijn praktische kennis te kunnen combineren met de bijscholing van een juridische postacademische vorming.
56. De enige correcte manier van opleiding is een postacademische vorming aan een universiteit. Dit geeft de gelegenheid voor alle juridische problemen een juiste oplossing te zoeken/bieden. Het is ondenkbaar dat een privéorganisatie van experts (waarvan het betalen van het jaarlijks, overdreven, lidgeld één van de normen is om aanvaard te worden) zou instaan voor het samenstellen van een officiële lijst van deskundigen. Daar deze officiële lijst een wettelijk karakter moet hebben, zal dit dienen te gebeuren onder toezicht en verantwoordelijkheid van het Ministerie van Justitie.
57. Betreffende de bestaande "gerechtsdeskundigen" zal natuurlijk een overgangperiode dienen uitgewerkt te worden. Het belet echter de hoven, rechtbanken en parketten niet

⁴² Voorzitter: Prof. Dr. H. Bocken; Coördinator: Prof. Dr. P. Taelman.

⁴³ Academiejaar 1999-2000 : 133 personen; academiejaar 2000-2001: 102 personen.

⁴⁴ Programmacomité: Prof. Dr. J.C. Cassiman, Prof. Dr. W. Geysen, Prof. Dr. J. Goethals, Prof. Dr. F. Hutsebaut, Prof. Dr. C. Lefebvre, Mevr. M. Nieuwdorp, Prof. Dr. J. Tytgat, Prof. Dr. W. Van de Voorde en Prof. Dr. G. Vervaeke.

om reeds nu de voorkeur te geven aan de gepromoveerden van de bestaande opleidingen. Ik verwijs hiervoor naar doelstellingen van de rechtbanken van het arrondissement Gent.

58. Daar gans deze problematiek nog in de kinderschoenen staat, zal hierover het laatste woord nog niet gezegd en geschreven zijn. Nochtans, wanneer we ons oor te luisteren leggen bij het Ministerie van Justitie heeft men de wil om in de nabije toekomst hiervoor een oplossing te bieden. Een "ronde tafel-gesprek" tussen de universiteiten en het Ministerie van Justitie zal deze periode inluiden. Artikel 991 Ger.W. zal hier zeker aan bod komen.

Hoofdstuk 4.

DE ORDE VAN VLAAMSE GERECHTSDESKUNDIGEN

59. Er werd reeds meermaals verwezen naar het feit dat de "gerechtsdeskundige" zich niet kan verdedigen.⁴⁵ ⁴⁶ Vooral de verschillende wrakingsgronden vormen voor veel deskundigen een probleem. Men kan nergens terecht. Voor het Ministerie van Justitie bestaat er immers geen officiële organisatie die de "gerechtsdeskundige" vertegenwoordigt.
60. Graag verwijst ik naar de "blijde" gebeurtenis van 15 maart 2002 toen in het *Belgisch Staatsblad* het volgende verscheen: "17 februari 2002. - Koninklijk Besluit houdende bekrachtiging van het reglement van orde van de Orde van Vlaamse Balies" (als bijlage vindt u dit uittreksel).
61. De inhoud van dit "reglement" is natuurlijk het voorbeeld van orde dat in aanmerking komt, wanneer een organisatie dient opgericht te worden ter bescherming en behartiging van de rechten en plichten van de "gerechtsdeskundigen". Gezien de rechtsfiguur die de "gerechtsdeskundige" door de eeuwen heen steeds is geweest, leunt hij bijzonder dicht aan bij het statuut van de advocaat (curator). Bovendien kan gesteld worden dat zijn optreden kan omschreven worden als een "gerechtelijk mandaat". Het is de rechterlijke macht die de deskundige een mandaat, een wel omschreven opdracht, oplegt.
62. Indien de "gerechtsdeskundige" wordt erkend en geregistreerd, is het oprichten van vernoemde organisatie verantwoord en billijk. M.i. zal het Ministerie van Justitie zijn verantwoordelijkheid opnemen en een stimulans zijn voor een goede werking van deze organisatie. Misschien werd reeds in het verre verleden, tijdens de uitoefening van het Romeins Recht, de vraag geopperd om de toenmalige "gerechtsdeskundigen" samen te brengen en te organiseren...

⁴⁵ HUTSEBAUT, F., en COSYNS, P., "Meningen van deskundigen over (veranderingen in) het strafrechtelijk vooronderzoek", *Panopticon*, 1982, p. 66.

⁴⁶ GULDIX, E., *o.c.*, p. 192, nr. 57.

Structuur van de Orde

63. Welke partners dienen aanwezig te zijn in de voorbereidende fase? Daar het de bedoeling is met een wettelijke organisatie te starten, is een afgevaardigde van het Ministerie van Justitie vereist. De universiteiten die de postacademische opleidingen verzorgen, dienen eveneens afgevaardigd te zijn. Van bijzonder belang is de aanwezigheid van een afvaardiging van de magistratuur. Uiteindelijk zijn dit de opdrachtgevers. Als bestuursleden voor het eerste werkjaar kunnen de deskundigen opgenomen worden die reeds een postacademische opleiding met succes hebben gevolgd en reeds een tiental jaren regelmatig werden aangesteld als "gerechtsdeskundige". Uit deze groep kan dan de gebruikelijke bestuursstructuur van een vereniging worden gerecruteerd.
64. De toetreding van de "leden" dient getoetst te worden aan enkele voorwaarden. Zo is het met succes volgen van een erkende postacademische opleiding uiterst belangrijk. Daarenboven moeten de kandidaten (man/vrouw) reeds in het verleden aangesteld zijn als "gerechtsdeskundige". Bovendien dient men de intentie te hebben het "beroep" ernstig te nemen en het niet te beschouwen als "hobby" of "tijdverdrijf".
65. Uiteindelijk is het de bedoeling dat de Orde een spreekbuis, een tussenpersoon, een ombudsman, een afgevaardigde is van de "gerechtsdeskundigen", die toch een zeer grote groep vertegenwoordigen (duizenden personen), die mede instaan voor de goede werking van onze rechtsgang. Het is ook de enig goede manier om een eenvormige werking van het deskundigenonderzoek te verkrijgen en te kunnen voldoen aan de eisen die door de magistratuur gesteld of nog kunnen gesteld worden.

Hoofdstuk 5.

MULTIDISCIPLINAIR KARAKTER VAN DE "GERECHTSDESKUNDIGE"5.1. IN STRAFZAKEN

66. De deskundige is de vertrouwenspersoon van de rechter op technisch vlak en moet daarom zijn opdracht zelf uitvoeren. Hij draagt de volle verantwoordelijkheid voor zijn verslag en mag zijn onderzoek niet geheel of gedeeltelijk uitbesteden aan een andere specialist. Uitgangspunt is dat de onderzoekende magistraat zelf de bekwaamheid en vaardigheden van de deskundige kan beoordelen en zelf kan uitmaken of de opdracht tot het vakgebied van de deskundige behoort. Bij de aanstelling geeft de rechter impliciet aan dat de deskundige de meest geschikte persoon is om een technische opdracht uit te voeren. Meent de rechter dat de deskundige bijstand nodig heeft om bepaalde deelaspecten van zijn opdracht te ontrafelen, dan dient hij van meet af aan een college van deskundigen te vormen. In dit geval legt iedere deskundige afzonderlijk de eed af, verricht hij zijn eigen onderzoek en is hij zelf verantwoordelijk voor zijn verslag. Niets belet de deskundigen evenwel een gezamenlijk verslag op te stellen, waarin de taakverdeling van de deskundigen met verschillende specialiteit duidelijk is aangegeven.⁴⁷
67. De deskundige komt echter in een netelige positie wanneer de onderzoekende magistraat zijn bekwaamheid overschat en hem opdrachten toevertrouwt die niet rechtstreeks aansluiten bij zijn specialiteit. Om een dergelijk verslag te kunnen overhandigen, moet de deskundige een beroep kunnen doen op specialisten die niet door de rechter zijn aangesteld en dus niet als "deskundigen" kunnen worden beschouwd. In principe mag de deskundige niet uit eigen beweging het advies bekomen van andere specialisten om vraagstukken op te lossen die zijn vakgebied overschrijden. De onderzoekende magistraat zou de bijkomende deskundigen zelf moeten aanstellen en hun beperkte opdracht moeten omschrijven, waarna elke bijkomende deskundige de eed aflegt, een eigen verslag opstelt en een aparte staat van onkosten indient.

⁴⁷ DE SMET, B., *o.c.*, p. 142, nr. 241 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

De onderzoekende magistraat is echter meestal onvoldoende vertrouwd met het vakgebied van de deskundige om zelf de noodzaak van een bijkomend deskundigenonderzoek te kunnen beoordelen en om zelf de vragen voor de bijkomende expert te formuleren. Vaak zal hij blindelings het advies van zijn deskundige volgen, zodat de rechterlijke machtiging veeleer een zinloze formaliteit is. Het Hof van Cassatie aanvaardt daarom dat de deskundige zijn opdracht niet afwentelt en een strak toezicht houdt op de activiteiten van de bijkomende expert.⁴⁸ Hij mag dus technische inlichtingen vragen aan derden en zelfs derden inschakelen om onder zijn verantwoordelijkheid onderzoek(en) te verrichten.⁴⁹

68. Wanneer de deskundige niet over de nodige vakkennis of ervaring beschikt om een bepaald deelaspect van het technisch probleem te onderzoeken, moet hij dus zelf een beroep doen op een bijkomende expert, zoniet begaat hij een fout in de zin van artikel 1382 B.W.⁵⁰

5.2. IN BURGERLIJKE ZAKEN

69. De deskundigen moeten hun opdracht persoonlijk vervullen. Het is in hun persoon dat de partijen of de rechter vertrouwen hebben gesteld. B.v. wanneer er stalen dienen genomen te worden, mag de deskundige dit niet laten doen door derden, en nog minder door één van de partijen. Hij mag zich voor de werkzaamheden van de expertise niet op derden verlaten, zelfs niet op zijn collega's wanneer hij als lid van een college van deskundigen zou optreden. De deskundige moet er zich van onthouden voor de bijstand die hij mocht nodig hebben, een beroep te doen op één van de partijen of een persoon die niet onafhankelijk staat tegenover de partijen. Hij doet er beter aan zich niet te doen vervangen door een bediende, zelfs wanneer het eenvoudige vaststellingen betreft, zoals het opnemen van afmetingen.⁵¹

⁴⁸ Cass., 19 oktober 1936, *R.G.A.R.*, 1936, p. 2250.

⁴⁹ DE SMET, B., *o.c.*, p. 143, nr. 242 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁵⁰ DE SMET, B., *o.c.*, p. 143, nr. 243 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁵¹ CLOQUET, A., *o.c.*, p. 120, nr. 336 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

70. Het wordt nochtans doorgaans aangenomen dat de deskundige zich op een bepaald punt mag doen voorlichten door een specialist en b.v. door een gespecialiseerd laboratorium.⁵²
71. Het is vanzelfsprekend dat de deskundige op de meest objectieve wijze de inlichtingen moet gebruiken die hij bij derden inwint.⁵³
72. De bijstand van een derde mag er nooit in bestaan dat de deskundige zich door die derde zou doen vervangen voor de uitvoering van zijn opdracht. In dit geval zou het verslag onregelmatig zijn. Die bijstand is slechts toegelaten voor zover de deskundige de nodige bevoegdheid bezit om het werk van de derde te verstaan en te controleren, en wanneer hij daadwerkelijk die controle uitoefent. Het werk van de derde moet geschieden onder zijn rechtstreeks toezicht. Wanneer de deskundige de adviezen en besluiten van de derde overneemt zonder de minste persoonlijke motivatie, doet hij afstand van zijn opdracht en komt hij tekort aan zijn controleverplichting.⁵⁴
73. De deskundige mag voor materieel werk, zoals grondvesten blootleggen, goederen verplaatsen, een motor uit elkaar nemen, steeds de hulp van derden aanwenden voor zover dit alles onder zijn toezicht geschiedt. Zelfs voor dit soort prestaties mag hij zich niet verlaten op de partijen en moet hij de werkzaamheden van de door hem aangestelde persoon van dichtbij volgen.⁵⁵
74. Zowel rechtspraak als rechtsleer laten toe dat de deskundige, mits respect voor het contradictoair karakter van de expertise, bij derden inlichtingen inwint, zelfs als dat niet expliciet in zijn opdracht bepaald werd. In vele opdrachten van deskundigen wordt een stijlformule opgenomen waarbij deze faculteit uitdrukkelijk wordt herinnerd, nl. "hij alle nuttige inlichtingen mag inwinnen en zich alle nuttige inlichtingen kan laten verstrekken". Wanneer de deskundige zich door een derde wenst te laten voorlichten, is het evenwel wenselijk dat hij de partijen ook voor deze verrichting oproept en de gelegenheid geeft vragen te stellen. Voorzichtige deskundigen wordt aangeraden van

⁵² CLOQUET, A., *o.c.*, p. 120, nr. 337 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁵³ CLOQUET, A., *o.c.*, p. 120, nr. 338 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁵⁴ CLOQUET, A., *o.c.*, p. 120, nr. 339 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁵⁵ CLOQUET, A., *o.c.*, p. 121, nr. 342 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

het gesprek met derden een proces-verbaal op te stellen dat door hen en door de aanwezige partijen wordt ondertekend. In ieder geval moet hij de partijen de gelegenheid geven hun middelen te doen gelden over de door hem uitgevoerde taken. Niettemin betreft het geen verplichting die op straffe van nietigheid is voorgeschreven.⁵⁶

5.3. MULTIDISCIPLINAIR

75. Zoals reeds eerder werd aangehaald, is er een toenemende complexiteit van het gerechtelijk onderzoek. Het is voor de magistraat dan ook onmogelijk voor elk onderdeel van een probleemstelling een andere deskundige aan te stellen met een beperkte opdracht. Daarom is het van zeer groot belang dat de aangestelde deskundige een multidisciplinaire kijk heeft op de problematiek die zich stelt. Zodoende kan hij de juiste beslissing nemen betreffende de keuze van de specialist die hij nodig zou hebben.
76. De aangestelde deskundige dient zich regelmatig bij te scholen en in contact te komen met collega's van andere specialisaties. Hij moet zijn juiste plaats kennen in het rechtsgebeuren en indien nodig dient hij rekening te houden dat er geen "sporen" worden uitgewist waardoor deskundigen van andere disciplines problemen zouden krijgen.
77. In dit kader werd te Leuven, K.U.L., een "Forensisch Instituut" opgericht. De bedoeling van dit instituut is het samenbrengen van deskundigen die allen over verschillende disciplines beschikken en hun kennis kunnen delen met collega's. Bovendien is het uitwisselen van vraagstellingen een verrijkend gebeuren dat uiteraard ten goede komt aan de deskundigenonderzoeken en daardoor een verbetering is van onze rechtsgang.

⁵⁶ GULDIX, E., *o.c.*, p. 51, nr. 29.

Hoofdstuk 6.

DE "GERECHTSDESKUNDIGE" BINNEN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

78. Onze Europese samenleving streeft naar een eengemaakt Europa. Het is dan ook verantwoord even te kijken naar de bestaande wetteksten die verwijzen naar de "gerechtsdeskundigen" in Europa.
79. Het reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 19 juni 1991 bevat enkele artikelen die het deskundigenonderzoek behandelen. Het betreft de artikelen 49 t.e.m. 53 (deze vindt u als bijlage).
80. Wanneer we de vergelijking maken van deze artikelen met de artikelen 962 tot 991 Ger.W. stellen we vast dat de Europese Gemeenschappen de spelregels voor de deskundigenonderzoeken zeer simpel en doorzichtig hebben gemaakt.
81. Als wij streven naar een eengemaakt Europa zullen ooit deze vernoemde artikelen van de Europese Gemeenschappen onze bestaande regels van het Ger.W. vervangen.
82. Als voorbeeld wens ik te verwijzen naar bestaande rechtspraak. Als bijlage vindt u een kopie van de *Conclusie van advocaat-generaal P. Léger, d.d. 19 maart 2002*. Dit uittreksel behandelt de vraag van een Belgische rechter tot tussenkomst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen in een deskundigenonderzoek. De advocaat-generaal adviseert dat alleen de deskundigenonderzoeken (m.b.t. niet-contractuele aansprakelijkheid) die door het Hof worden bevolen, tegensprekelijk kunnen zijn aan het Hof.
83. De waarde van een "Belgisch" deskundigenonderzoek blijft dus beperkt tot onze grenzen. Er zal dus nog een lange weg dienen afgelegd te worden voor een "juridisch" eengemaakt Europa waarin iedereen gelijk is voor dezelfde Wet.

Hoofdstuk 7.

LOON NAAR WERKEN7.1. IN BURGERLIJKE ZAKEN

84. Piet Taelman⁵⁷ wijdt hieraan bijzondere aandacht. De staat van ereloon en kosten van het deskundigenonderzoek wordt onderaan op het verslag gesteld (art. 981 Ger.W.). De staat vermeldt, behalve een omstandige opgave van de werkzaamheden, de voorschotten en het ereloon van de deskundige en de totale kosten van de expertise (art. 982, laatste lid, Ger.W.). Basisregel hierbij is dat deze staat zo gedetailleerd mogelijk dient te zijn, om latere betwistingen zoveel mogelijk te vermijden. De expertisekosten omvatten de kosten van briefwisseling en verzending, telefoonkosten, kosten van reproductie, secretariaatskosten, verplaatsingskosten, gebeurlijke verblijfskosten, kosten van proefnemingen enz.
85. De criteria bij de bepaling van het honorarium: krachtens art. 982 Ger.W. wordt de staat van ereloon en kosten van de deskundige, behoudens andersluidende wetsbepaling, opgemaakt met inachtneming van de *hoedanigheid van de expert*, de *moeilijkheid* en de *duur* van de verrichte werkzaamheden en de *waarde van het geschil*. Deze wettelijke criteria dienen cumulatief te worden toegepast.
86. Er bestaan, enkele uitzonderingen niet te na gesproken, geen wettelijke barema's die het ereloon van de experts bepalen.
87. Deze regel vindt evenwel uitzondering in het sociaal recht. In sommige materies – met name tegemoetkoming aan gehandicapten, kinderbijslag voor werknemers, ziekte en invaliditeit en werkloosheid – worden het ereloon en de kosten van de deskundige bij K.B. geregeld. De in deze K.B.'s vermelde bedragen worden jaarlijks geïndexeerd. Inzake arbeidsongevallen en beroepsziekten is het ereloon echter *niet* gereguleerd en dient de regel van art. 982 Ger.W. te worden gehanteerd.

⁵⁷ Taelman, P., *o.c.*, p. 135 nr. 330 tot 354, en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

88. TAELEMAN besluit dat dient opgemerkt dat de door de deskundige aangerekende prestaties verantwoord dienen te zijn in het licht van de hem gegeven opdracht. Levert de expert prestaties die in het kader van deze opdracht nutteloos blijken te zijn, dan worden deze niet vergoed, c.q. komen ze niet voor taxatie in aanmerking.
89. Als voorbeeld vindt u als bijlage een publicatie van "minimum-honoraria voor gerechtelijke deskundige opdrachten door zelfstandige vrije beroepen"⁵⁸. Het betreft hier de deskundigenonderzoeken in bouwzaken.
90. M.i. werd bij de berekening van de honoraria te veel rekening gehouden met de verworven diploma's en te weinig met de verworven praktijkkennis, die men na 20 à 30 jaar heeft verkregen. Ik ga ervan uit dat een jong afgestudeerde nog over onvoldoende kennis bezit om te kunnen oordelen over uitgevoerde werken. Een deskundige moet immers kunnen beschikken over een jarenlange ervaring in zijn "branche", opdat hij een degelijke deskundige analyse zou kunnen maken.
91. Een correcte specificatie van het ereloon en kosten van de "gerechtsdeskundige", een begroting die overeenkomt met de werkelijkheid, zou een vooruitgang zijn betreffende de taxatie ervan. De bevoegde magistraat zou dan alleen dienen rekening te houden met de correcte uitvoering van het deskundigenonderzoek en louter de aangerekende kosten te toetsen aan de gepubliceerde waarden.
92. De verwijzing naar de gerechtskosten in strafzaken, tarief 2002, is niet aangewezen daar deze waarden niet overeenkomen met reële erelonen en kosten.
93. Wat betreft de betaling van het ereloon en kosten van de deskundige verwijs ik naar André CLOQUET : "Op de dag van de inlevering van het verslag zenden de deskundigen bij ter post aangetekende brief aan de partijen een eensluitend verklaard afschrift van het verslag en van de daarin opgenomen staat van ereloon en kosten (art. 983 Ger.W.). Dit bericht moet beschouwd worden als een aanmaning tot betaling van de staat, zodat de intresten wegens verwijl van dan af beginnen te lopen."⁵⁹

⁵⁸ Arch-Index, nr. 35, maart-april 2002, p. 7.

⁵⁹ CLOQUET, A., *o.c.*, p. 187, nr. 549 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

7.2. IN STRAFZAKEN

94. In de vormgeving van het deskundigenonderzoek zijn de kosten een belangrijk onderdeel. Wil men de beste specialisten ertoe bewegen als deskundige in strafzaken op te treden, dan moeten de tarieven van honoraria en kosten hoog genoeg zijn. Vergeleken met de tarieven die gelden in de privé-sector zijn de honoraria waarop de deskundige in strafzaken aanspraak kan maken, weinig aantrekkelijk. Vooral voor accountants en geneesheren-specialisten is het financieel voordeliger te investeren in een privé-praktijk dan expertises in strafzaken te verrichten. Dit inkomstenverschil leidt ertoe dat het gerecht niet steeds een beroep kan doen op de beste specialisten in een bepaalde discipline.⁶⁰
95. Anders dan in burgerlijke zaken, waar de expert zijn honorarium zelf bepaalt, kan de deskundige in strafzaken slechts aanspraak maken op vaste tarieven, opgenomen in het K.B. van 28 december 1950 en in het M.B. van 11 juni 1999. De deskundige moet in een memorie van onkosten een nauwkeurige beschrijving geven van alle prestaties. De onderzoekende magistraat moet dan het ereloon en de onkosten van de expert begroten overeenkomstig de tariefschaal die de minister van Justitie heeft vastgelegd. Als een bepaalde prestatie niet voorkomt in de lijst van vergoedingen, zal de onderzoekende magistraat zelf een bedrag vaststellen. De onkostennota moet vervolgens worden goedgekeurd door de minister van Justitie, die nakijkt of de vergoeding overeenstemt met het tarief in strafzaken en overeenstemt met de waarde van de verrichte prestaties. Heeft de minister bezwaar, dan wordt de staat van onkosten overgemaakt aan de Commissie voor Gerechtskosten in Strafzaken, die het ereloon van de deskundige kan bevestigen of verminderen.⁶¹
96. Is de memorie van onkosten goedgekeurd door de minister van Justitie, of definitief begroot door de Commissie voor Gerechtskosten in Strafzaken, dan wordt ze "onmiddellijk betaalbaar gesteld", ook al is de strafprocedure niet afgerond. De deskundige moet dus niet wachten tot de definitieve toewijzing of de inning van de

⁶⁰ DE SMET, B., *o.c.*, p. 248, nr. 417 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁶¹ DE SMET, B., *o.c.*, p. 248, nr. 419 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

gerechtskosten om zijn ereloon te bekomen. "Onmiddellijk" is echter een relatief begrip, daar de deskundige vaak meer dan een jaar moet wachten alvorens hij zijn vergoeding ontvangt. De deskundige kan echter geen aanspraak maken op nalatigheidsinteressen in geval de betaling van zijn ereloon vertraging oploopt. Uitbetaling gebeurt door het Ministerie van Justitie, terwijl de invordering van de gerechtskosten de taak is van de ontvanger van registratie en domeinen.⁶²

97. Anders dan in civiele zaken, waar de deskundige bij de aanvang van zijn onderzoek "de meest gereede partij" kan verplichten een voorschot in consignatie te geven, kan de deskundige in strafzaken geen voorschot eisen. Het strafproces is immers geen strijd tussen twee autonome partijen, die elk een eigen belang nastreven, maar een ambtshalve zoektocht naar de waarheid. Men kan het openbaar ministerie moeilijk als "meest gereede partij" bestempelen, omdat het geen rechtstreeks belang heeft bij de uitkomst van het proces. De taak van het O.M. bestaat er niet in het strafproces te "winnen", en dus alles te doen om een veroordeling te bekomen, maar te ijveren voor een correcte toepassing van de strafwet, wat veronderstelt ook aandacht te besteden aan gegevens à décharge. Daarbij komt dat de expertisekosten in geval van vrijspraak worden betaald door de Staat, die solvabel wordt geacht.⁶³
98. Piet VAN CAENEGEM, praktijkassistent Vakgroep Strafrecht en Criminologie aan de Universiteit Gent, beschrijft de problemen van de deskundigen in strafzaken als volgt: "Basis van het probleem is dat de deskundige in strafzaken enerzijds geen statuut heeft, en anderzijds totaal niet weet waar hij aan toe is, gezien het ontbreken van een wettelijk en reglementair kader met betrekking tot zijn opdracht, zijn werkwijze en zijn vergoeding. Er staan weliswaar enkele artikelen in het wetboek van strafvordering over zijn opdracht, maar dat zijn algemene richtlijnen zonder praktisch belang. De deskundige weet ook niet aan welke regels hij zich moet houden, tenzij hij op zoek gaat in de rechtsleer en de rechtspraak naar de weinige zaken die hierover zijn gepubliceerd. Het kan eigenlijk toch niet dat iemand veertig jaar in de praktijk moet staan, vooraleer hij weet waar hij aan toe is. Kandidaat experts zouden dat moeten weten voor ze eraan beginnen. Inzake vergoeding bestaat er wel het K.B. van 28 december 1950, maar de

⁶² DE SMET, B., *o.c.*, p. 448, nr. 270 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

⁶³ DE SMET, B., *o.c.*, p. 271, nr. 451 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

praktijk wijst uit dat dit K.B. zeer slecht gekend is en dat er zeer weinig rechtsleer of rechtspraak over bestaat."⁶⁴

99. Filip VOETS (Juristenkrant): "Zou het niet zo moeten zijn dat het gerecht over de beste vakmensen kan beschikken voor zijn expertises? Terwijl het systeem zoals het nu bestaat juist veel goede krachten zal afschrikken..." Piet VAN CAENEGEM: "*De praktijk wijst helaas uit dat deskundigen, die veel werk in de privé-sector hebben, nog node opdrachten voor de justitie verrichten, en dat vanwege de beperkte vergoeding, de laattijdige uitbetaling en het gebrek aan reglementair kader. En dat is een spijtige zaak. Want de kwaliteit van het gerechtelijk onderzoek hangt af van de kwaliteit van de expertises.*"⁶⁵

Een vlotte en correcte betaling.

100. Ik verwijs naar de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers die op 27 juni 2002 een wetsontwerp goedkeurde betreffende de bestrijding van de betalingsachterstand bij handelstransacties.⁶⁶ Deze wet is van toepassing op betalingen in uitvoering van overeenkomsten gesloten, vernieuwd of verlengd na 7 augustus 2002. Artikel 4 van dit ontwerp bepaalt : "Indien de partijen niet anders zijn overeengekomen met inachtneming van artikel 7, dient elke betaling tot vergoeding van een handelstransactie te gebeuren binnen een termijn van 30 dagen te rekenen vanaf de dag volgend op die van de ontvangst door de schuldenaar van de factuur of een gelijkwaardig verzoek tot betaling."
101. Gelet op het voorgaande, een wet die evenwel van toepassing is op handelstransacties, maar rekening houdend dat de Staat een voorbeeldfunctie heeft, zou het evident zijn dat de betaling van erloon en kosten van de deskundige eveneens gebeurde ten laatste 30 dagen na het neerleggen van zijn verslag. Bovendien heeft de deskundige al voldoende geïnvesteerd tijdens zijn expertise, zodat een betaling op korte termijn verantwoord is. Een voorschot bij het begin van de opdracht is natuurlijk een "must".

⁶⁴ *De Juristenkrant*, nr. 23 van 13 februari 2001, p. 9.

⁶⁵ *De Juristenkrant*, nr. 23 van 13 februari 2001, p. 9.

⁶⁶ Kamer, 4^e zitting van de 50^e zittingsperiode, DOC 50 1827/006 van 27 juni 2002.

102. De tijdige betaling van ereloon en kosten en de aanpassing van het tarief voor deze gerechtskosten in strafzaken aan de reële waarde zal nodig zijn om in de toekomst te kunnen blijven beschikken over voldoende goede deskundigen. Indien hiervoor geen herschikking komt, zullen steeds meer en meer deskundigen weigeren nog opdrachten voor strafzaken uit te voeren. Hun weigering is dan ook verantwoord.
103. Ten slotte verwijs ik graag naar hetgeen Piet VAN CAENEGEM daarover schrijft. Het betreft de kosten (en het eventuele voorschot) van de expertise die wordt bevolen op strafgebied. Een bijzonder onderdeel is de expertise die wordt bevolen m.b.t. de afwikkeling van de burgerlijke belangen. Randpunt 16 in zijn tekst verklaart de wil deze expertise te laten verlopen volgens het Ger.W. *"De deskundige is derhalve gerechtigd om een provisie te vragen aan de meest gerede partij, en de expertisekosten als dusdanig te laten voorschieten door de burgerlijke partij als belanghebbende schade-eiser. Er is uiteraard geen enkel bezwaar dat de aansprakelijk gestelde beklaagde (of zijn verzekeringsmaatschappij) de provisie zou voldoen indien hij de afhandeling van de burgerlijke belangen wenst te bespoedigen."*⁶⁷

⁶⁷ VAN CAENEGEM, P., "De deskundige in strafzaken krijgt zijn verdiende loon", *A.J.T.*, 1999-00, nr. 805-809.

Hoofdstuk 8.

WIJZIGING VAN DE ARTIKELEN 962 TOT 991 GER.W.

104. Op 17 april 1997 werd tijdens de zitting van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers⁶⁸ een wetsvoorstel ingediend door de heer Marceau Mairesse tot wijziging van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende het deskundigenonderzoek. Ik ga hier niet verder op in daar er momenteel een nieuw voorstel werd ingediend bij de Senaat.
105. Op 21 december 2001 werd tijdens de zitting van de Belgische Senaat (2-994/1) een wetsvoorstel ingediend door mevrouw Clotilde Nyssens : "Wetsvoorstel tot wijziging van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende het deskundigenonderzoek". Als bijlage vindt u de volledige tekst. Het wetsvoorstel bevat 8 artikelen die de bestaande artikelen 962-991 Ger.W. aanpassen en/of wijzigen.
106. Wanneer ik deze 8 artikelen lees, stel ik vast dat het volledige voorstel eenzijdig werd opgesteld vanuit de visie van een advocaat. Tussen de regels lijkt het erop dat de gerechtelijke achterstand veroorzaakt wordt door de deskundigenonderzoeken.
107. De opstelling van de 8 artikelen demotiveren de deskundigen om nog opdrachten te aanvaarden. Bestaande problemen worden nog meer in de verf gezet en krijgen een wettelijk karakter. Men is op een eenzijdige manier te werk gegaan en men heeft geen rekening gehouden met hetgeen de deskundige op het "veld" bezighoudt.
108. Indien men ervan uit gaat de artikelen 962 tot 991 Ger.W. te wijzigen en/of aan te passen, dient men vooreerst contact te nemen met een zo groot mogelijke groep bestaande "gerechtsdeskundigen" die meer dan tien jaar ervaring hebben in gerechtsexpertises. Uit een degelijke enquête onder een grote groep deskundigen zal een mening naar voor komen betreffende de aanpassing van deze artikelen en zodoende tegemoetgekomen worden aan de vragen/eisen van de deskundigen.

⁶⁸ Derde zitting van de 49ste zittingsperiode, stuk Kamer 49-998/1 – 96/97.

109. Indien men streeft naar het bekomen van de beste deskundigen, die gewetensvol hun opdracht aanvaarden, is het evident dat men eerst moet zorgen dat het probleem van ereloon en kosten wordt opgelost.
110. Vooreerst moet het voorschot, hetgeen rechtstreeks aan de deskundige wordt betaald, een wettelijk karakter krijgen. Daarna is het billijk dat er maandelijks een afrekening wordt voorgelegd aan de partijen. Deze maandelijks staat dient door de meest gereede partij binnen de acht dagen betaald te worden. Men moet ervan uitgaan dat partijen de deskundige vragen een opdracht uit te voeren. Tegenover het uitvoeren van deze opdracht dient een correcte en tijdige betaling te staan. De "gerechtsdeskundige" is geen bankinstelling die een deskundigenonderzoek moet voorfinancieren. Ieder normaal werkende persoon wordt maandelijks betaald voor zijn gepresteerd werk. De "gerechtsdeskundige" wenst hierop geen uitzondering te zijn.
111. Artikel 5 van het Wetsontwerp handelt over de termijn van het deskundigenonderzoek. M.i. dient men de "startdatum" aan te passen. Meestal wordt door de magistraat drie à vier maanden gegeven voor het uitvoeren van een expertise. In de praktijk ondervindt de deskundige zeer veel moeilijkheden met het vaststellen van de datum voor de installatievergadering. Meestal is er meer dan een maand verstreken om deze vergadering te kunnen houden in het bijzijn van alle advocaten. Indien b.v. een expertise wordt bevolen in juni betreffende bouwzaken is het voor de deskundige onmogelijk vóór september de installatievergadering te houden.
112. Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat het "in werking treden van de deskundige" aanvat bij het houden van de installatievergadering. Deze begindatum is veel reëler dan de huidige datum volgens artikel 963 Ger.W.
113. Artikel 6 van het Wetsontwerp handelt over het honorarium van de deskundigen. Hierin wordt gesteld dat dit honorarium niet méér mag bedragen dan een vierde van "de waarde" van het geschil. Rekening houdend dat een normale, eenvoudige expertise ongeveer 1.000 euro bedraagt, zou het niet mogelijk zijn een rechtszaak in te leiden en een deskundigenonderzoek te vragen wanneer het geschil minder bedraagt dan 4.000 euro. Hieruit blijkt dat dit voorstel alle logica mist. Bovendien werd reeds dikwijls

vastgesteld dat "de waarde van het geschil" niet altijd "de financiële" waarde is die men op het oog heeft. Soms is de gevolgwaarde veel groter dan de dispuutwaarde.

114. Graag verwijs ik naar Piet Taelman⁶⁹ die dit probleem grondig behandelt. Het criterium van de waarde van het geschil doelt – althans in het raam van de bepaling van het honorarium van de gerechtsdeskundige – niet alleen op het bedrag, de waarde of de kostprijs van hetgeen door partijen wordt gevorderd, maar tevens op het subjectieve belang van het gevorderde voor de procespartijen evenals op de hoegrootheid van de schade die door het deskundigenonderzoek wordt vermeden.
115. Dit criterium speelt vooral een beperkende rol bij de bepaling van het ereloon van de deskundige. De expert dient zijn ereloon af te stemmen op de (gekende of voorzienbare) waarde van het geschil. Is deze waarde eerder gering, dan zal hij zich ervoor dienen te hoeden om overdreven honoraria te vragen. Het is echter niet omdat de waarde van het geschil substantieel is, dat het ereloon van de expert noodzakelijk recht evenredig met deze waarde dient te zijn. De expert zal immers ook acht dienen te slaan op de overige wettelijke criteria.
116. Zo kan bijvoorbeeld rekening worden gehouden met het feit dat partijen werden bijgestaan door advocaten die vertrouwd zijn met expertises in bouwzaken, zodat de staat van ereloon en kosten van de deskundige geen verrassing kon zijn.
117. Uiteindelijk zal er altijd een partij zijn die niet akkoord gaat met het resultaat van het deskundigenonderzoek en dit mag geen heksenjacht teweeg brengen door de verlaging van het ereloon en kosten van de deskundige. Daarenboven zou de mogelijkheid van vordering van een schadevergoeding van de partijen van de deskundige een stempel drukken op de bereidwilligheid van de bestaande deskundigen om zich meer en meer te richten op het uitvoeren van gerechtelijke opdrachten. Uiteraard blijven de regels van de buiten-contractuele aansprakelijkheid wel van toepassing.
118. Indien met het voorgaande rekening wordt gehouden en de deskundige zich bijschoolt door postacademische vormingen, is het mogelijk op lange termijn te kunnen beschik-

⁶⁹ Taelman, P., *o.c.*, p. 140 nr. 344 tot 350 en de aldaar geciteerde rechtsleer en rechtspraak.

ken over goede, gewetensvolle deskundigen met een minimum aan juridische vorming. Er wordt dan ook van de Wetgever verwacht dat deze rekening houdt met de "veldwerker" wanneer de artikelen 962 tot 991 Ger.W. zullen gewijzigd worden.

119. Het ingediende wetsvoorstel bevat dan ook geen verbetering van de bestaande toestand, integendeel. Een goede samenwerking "rechter – deskundige" komt zelfs niet aan bod. Nochtans is de deskundige hiervoor vragende partij.
120. Een pijnpunt is eveneens dat de "gerechtsdeskundige" steeds in het ongewisse blijft m.b.t. het resultaat van zijn neergelegd deskundig verslag. Daarom zou het aangewezen zijn dat de deskundige een afschrift ontvangt van het vonnis of arrest, waarin zijn verslag een onderdeel is van de besluitvorming. Op het terrein is de vraag hiernaar zeer groot.⁷⁰

⁷⁰ Zie ook CLOQUET, A., *o.c.*, p. 178, nr. 527.

BESLUIT

121. Ik heb vastgesteld dat er zeer weinig rechtsleer en rechtspraak is betreffende "de persoon" van de gerechtelijke deskundige. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dikwijls de deskundige niet op de hoogte is van de geldende wetgeving. In strafzaken is dit zeker een probleem.

Ik stel vast dat de Wetgever de indruk geeft zeer willekeurig om te gaan met de problematiek van het ereloon en kosten van de deskundige. Wanneer hiervoor geen degelijke oplossing wordt bekomen, om een bepaalde zekerheid te scheppen, zal men steeds terugvallen op deskundigen die gerechtelijke opdrachten aanvaarden als hobby of als een periodieke bijverdienste. Wanneer men beoogt een degelijk gevormde groep van "gerechtsdeskundigen" te bekomen, is men verplicht rekening te houden met de gekende grieven van de bestaande deskundigen.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat een wettelijke organisatie, in samenwerking met het Ministerie van Justitie, de magistratuur en de universiteiten, onontbeerlijk is voor de toekomst. Als deze organisatie goed werkt, zal men kunnen vaststellen dat de gerechtsdeskundige een waardige medewerker is van onze rechtsgang. Een rechtsgang die zeker een tekort heeft aan goede, gevormde en bekwame deskundigen.

Moge deze scriptie kunnen bijdragen tot het ontstaan van discussies tussen Justitie, magistraten, advocaten en deskundigen om zodoende tot een vergelijk te komen waarin eenieder zich kan vinden. Uit deze discussies zou de erkenning van de "gerechtsdeskundige" moeten ontstaan, gevolgd door een degelijk statuut en eventueel een organisatie of orde, zodat men weldra kan horen: "Mag de "gerechtsdeskundige" nu opstaan...".

BIBLIOGRAFIE

- BERNAUW, K., "Verzekeringsrecht", *Postacademische Opleiding Gerechtelijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 1999, 18p.
- BOCKEN, H., "Verbintenisrecht", *Postacademische Opleiding Gerechtelijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 1999, 58p.
- CLOQUET, A., "Deskundigenonderzoek in zaken van privaatrecht", *A.P.R.*, Brussel, Story-Scientia, 1992
- DECLERCQ, H., *Praktisch handboek inzake het deskundigenonderzoek*, Brugge, Die Keure, 2001, 149p.
- DE SMET, B., "Deskundigenonderzoek in strafzaken", *A.P.R.*, Brussel, Story-Scientia, 2001
- GULDIX, E., *Deskundigenonderzoek in privaatrechtelijke geschillen*, Antwerpen-Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 1999, 238p.
- HUTSEBAUT, F., "Het deskundigenonderzoek in strafzaken", in *Strafzaken voor rechtspractici*, Leuven, Acco, 1987, p. 113-161
- HUTSEBAUT, F., en COSYNS, P., "Meningen van deskundigen over (veranderingen in) het strafrechtelijk vooronderzoek", *Panopticon*, 1982
- KASER, M., *Romeins Privaatrecht*, Hamburg, N.V. Uitgeversmaatschappij W.E.J., Zwolle, Tjeen Willink, 1971, 458p.
- TAELEMAN, P., "Het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken", *Postacademische Opleiding Gerechtelijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 2000, 178p.
- TRAEEST, PH., "Het deskundigenonderzoek in strafzaken", *Postacademische Opleiding Gerechtelijk Expert – Inleiding tot het recht voor gerechtelijk expert*, Gent, RUG, 1999, 55p.
- VAN CAENEGEM, P., "De deskundige in strafzaken krijgt zijn verdiende loon", *A.J.T.*, 1999-2000
- VANHELMONT, P., "Bedenkingen bij het deskundigenonderzoek in zaken van privaatrecht", in *Liber Amicorum Alfons Vandeurzen*, Gent, Mys & Breesch, 1995, p. 249-271

BIJLAGEN

1. Polis AIM BELGIË N.V.
2. Polis PROTECT N.V.
3. Lessenrooster P.A.V. Gerechtelijk Expert R.U.G.
4. Programma P.A.V. Multidisciplinair forensisch onderzoek K.U.L.
5. *Belgisch Staatsblad* van 15.03.2002 : "17 februari 2002. – Koninklijk besluit houdende bekrachtiging van het reglement van orde van de Orde van Vlaamse balies."
6. Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 19 juni 1991 (artikel 49 tot en met 53).
7. Conclusie van Advocaat-Generaal P. LÉGER van 19 maart 2002 (Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen).
8. Minimum-Honoraria voor gerechtelijke deskundige opdrachten door zelfstandige vrije beroepen.
9. Belgische Senaat. Zitting van 21 december 2001. Wetsvoorstel tot wijziging van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende het deskundigenonderzoek (Ingrediënt door mevrouw Clotilde Nyssens).